

and Thoughts at the finish line» by I. Dzuba, in «Book of recollection» by M. Kocyubinska, «Diary» by O. Gonchar and other.

Key words: *documentation, memoirs, diary, recollections, interpretation, aspect, poetics, problems.*

Одержано редакцією – 25.03.2019 р.
Прийнято до публікації – 13.05.2019 р.

УДК: 821.161.2 Шевченко

Вікторія МАРЦЕНІШКО

ШЕВЧЕНКІАНА В'ЯЧЕСЛАВА ЧОРНОВОЛА

У статті на основі численних заміток, кореспонденцій, статей громадсько-політичного діяча В. Чорновола здійснено аналіз його шевченкіани. Акцентовано паралелі між життям, громадськими і політичними поглядами Т. Шевченка і В. Чорновола, їхньою духовною спорідненістю. Аналіз літературної критики, реалізованої передусім в епістолярії, дає змогу говорити про критерії, етико-естетичні постулати, тематико-стилістичні уподобання В. Чорновола. Його листи до дружини Атени Пашко і сестри Валентини, до поетеси Галини Гордасевич, українознавця й перекладача з Німеччини Анни-Галі Горбач містять значні за обсягом літературно-критичні зауваги, що співіснують з іншою тематикою, а також суцільні літературно-критичні «листовні статті» (за визначенням автора). Літературні ремінісценції і рефлексії із творів Т. Шевченка якнайтісніше пов'язані з усією подієвою та емоційною тканиною тексту. Привертають увагу не позбавлені інтересу принагідні думки про українську класику, зокрема і про місце і роль Т. Шевченка у процесі націєтворення. Акцентовано на поєднанні критико-публіцистичного й есте-

тичного аналізу В. Чорновола. Висновується думка, що В. Чорновіл постійно цікавився літературою, працював над нею, що було його внутрішньою потребою, допомагало долати різні перешкоди, витримувати тиск несвободи. В. Чорновіл продовжував традиції справжньої філологічної науки, високої професійної етики, любові до слова.

Ключові слова: *Т. Шевченко, епістолярій, публіцистика, стаття, рецензія, ремінісценція, цитата, творча спадщина, історична пам'ять.*

Постановка проблеми. Актуальність тематики історичного шевченкознавства, обумовлена, зокрема, двохсотрічним ювілеєм українського генія, свідчить про необхідність подальшого ґрунтовного дослідження та осмислення, інколи навіть повернення здобутків української культури, без яких неповним буде цілісне осягнення історико-літературного процесу ХХ ст. У зв'язку з цим заслуговує на пильну увагу знакова постать українського політичного, громадського, культурного діяча В. Чорновола, одного із фундаторів Гельсінської Спілки. Харизматична постать В. Чорновола, щедро обдарованого талантами, засвідчила синтез культури і політики, що стало домінантою діяльності також цілої плеяди талановитої еліти ще колоніальної України. Тому його ім'я назавжди ввійшло не лише в історію українського націєтворення, а й в інтелектуальне життя другої половини ХХ ст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відрадно, що, не зважаючи на десятиліття замовчувань, життєвий і творчий шлях в'язня совісті нині стає предметом наукового інтересу, свідченням чого є професійне упорядкування і видання десятитомного зібрання праць В. Чорновола для широкого дослідницького студіювання. Привертають увагу наукові розвідки про В. Чорновола як політичного і громадського діяча [1; 2], публіциста і просвітника [3; 4], ідеолога національного руху [5]. Друк праць В. Чорновола, його епістолярію відкриває широкий простір для майбутніх дослідницьких студій. На нашу думку, у цьому контексті перспективним постає вивчення шевченкіани В. Чорновола крізь призму

літературознавства. Адже Т. Шевченко і В. Чорновіл – духовно споріднені особистості, які мають багато спільного у своїх нелегких долях, громадських і політичних позиціях. **Мета статті** – з'ясування впливу постаті Кобзаря на формування світогляду В. Чорновола, аналіз місця і ролі творчості Т. Шевченка у його доробку. Це допоможе краще усвідомити обшир особистості В'ячеслава Максимовича, його місце у розвитку українського шевченкознавства.

Виклад основного матеріалу. Насамперед з'ясуємо фактори, які зумовили зацікавленість В. Чорновола літературно-критичною діяльністю. Любов до Слова була закладена у батьківській родині діяча, де «в хаті була трішки інша атмосфера». Адже батько, вчитель української мови й літератури, а мати – вчителька молодших класів, як згадував В. Чорновіл, «мали якісь духовні інтереси, спільні розмови» [6, с. 92]. Згодом бажання «знайти справжнє Слово» обумовило спочатку навчання на філологічному факультеті, а потім – на факультеті журналістики Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Нахил В. Чорновола до філології, незважаючи на ідеологічні рамки, знайшов втілення за студентських часів у низці успішних літературних і театральних рецензій, есе (про В. Симоненка, В. Чумака та ін.). Відтак, попрацювавши журналістом, через п'ять років вирішив вступати до аспірантури з літератури до Київського державного педагогічного інституту ім. М. Горького, оскільки його вабила у перспективі викладацька і наукова робота.

Під час навчання в університеті В. Чорновіл почав цікавитися спадщиною Б. Грінченка, зокрема його публіцистикою, педагогічним поглядами. Захоплення багатограним талантом Б. Грінченка, його неймовірною працездатністю викликало бажання продовжувати дослідження цієї особистості і в аспірантурі. Було багато задумів, планувалося разом із В. Яременком на базі педагогічного інституту створити центр з вивчення спадщини Б. Грінченка [7, с. 17–18], був написаний телевізійний сценарій про Б. Грінченка, готувався в Клубі творчої молоді літературний вечір, присвячений йому. Про філологічне обдарування В. Чорновола

переконливо свідчить його стаття «Очима видатного публіциста (Тарас Шевченко в оцінці Бориса Грінченка)» [7, с. 100 – 120], за основу якої було використано його дипломну роботу, зокрема перший розділ «Життєпис Б.Д. Грінченка. Характеристика його суспільно-політичних поглядів («Листи з України Наддніпрянської»)». Студентська робота про Б. Грінченка відчутно переросла рамки дипломної роботи, про що свідчить повнота джерельної бази дослідження, прагнення розкривати суперечності, вправний аналіз обставин формування і реалізації таланту Б. Грінченка.

В. Чорновіл вважав за необхідне вивчати Шевченкову спадщину і дбайливо до неї ставитися. Любов і повага до відомого земляка спонукала В. Чорновола з пошаною ставитися до місць, які пов'язані із життям Т. Шевченка (стаття «Тут бував Кобзар», опублікована в газеті «Комсомольська ГЕС» у 1964 р., ознайомлює з перебування поета у Межигір'ї [7, с. 462 – 463]). У деяких замітках українського діяча йшлося також про організацію щорічних Шевченкових роковин. Хоча традиційні форми вшанування Т. Шевченка не заборонялися, проте обмежувалися офіціозом і шаблонним підходом. Так, В. Чорновіл неодноразово згадував відкриття у 1965 році в селі Шешори на Івано-Франківщині пам'ятника Т. Шевченку. Сценарій урочистих заходів було побудовано як належне: місцева влада, народний хор, виступ Франкового сина Тараса Івановича (головна подія заходу). Опісля виступив і В. Чорновіл, представлений як «журналіст із Києва». «Місцеві селяни, мабуть, уперше почули таку проникливу, чесну й відверту мову: Чорновіл говорив про Шевченка як про оборонця українського національного духу, говорив про Україну з великої літери, про людей, що покладали й кладуть за неї голови. Його слово було запальне й сміливе – присутні кагебешники не знали, що робити. Спроба схопити зухвалою журналіста скінчилася невдачею – селяни, як колись у старі часи, закривають зухвальця своїми тілами, і він щасливо позбувається переслідувачів. Це був справді знаковий для Чорновола виступ, зняття забрала – агітація та пропаганда в чистому вигляді, «особливо небезпечний

рецидив», – і перша значна перемога: в його обороні стали ті, задля кого він ризикував собою, вони не злякалися ані місцевої влади, ані заїжджих «шанувальників Шевченка в цивільному» [8, с. 40]. В. Чорновіл, як згадують друзі, любив розповідати про свій виступ у Шешорах, бо він надав йому сили й віри, залишався на довгі роки світлим спогадом.

Присвятивши себе політиці і публіцистиці, В. Чорновіл все-таки не залишав заняття критикою і літературознавством, доказом чого є відомі, опубліковані у першому томі його творів, літературно-критичні спроби (можливо, належним чином не поціновані і нині). Проте саме в епістолярії літературознавча тематика займає важливе місце, про що мова піде далі.

У листах В. Чорновола постійно зустрічаємо уривки із поетичних текстів, які міцно закарбувалися в його пам'яті чи траплялися на сторінках газетних і журнальних публікацій. Такими улюбленими поетичними формулами із В. Симоненка, В. Стуса, І. Драча, Ж. Превера, Р.М. Рільке, і, звичайно, Т. Шевченка він майстерно наповнює свої листи до рідних, друзів. Наприклад, тяжко переживаючи самотність, невідомість за долю рідних, у листі до дружини з табору в селищі Трудовому пише: «Чекаючи на вістку від Тебе й знову й знову нічого не одержуючи, мимоволі щоразу згадую Тарасове невірницьке:

І знов мені не принесла

Нічого пошта з України...» (21.03.1968) [9, с. 85].

Надіслане Христині Бремер фото батьків викликає паралелі із шевченківськими відомими рядками: «Кладу в лист поганеньке аматорське фото моїх стареньких, зроблене напровесні 75-го року в садку на пасіці обіч їхньої хати. Ідилія, чи не так? «Хатина в гаї над чистим ставом край села», «тихий рай», а далі хоч і не зовсім за Шевченком, а таки недалеко...» (28.11.1977) [10, с. 520]. Завершується цей лист найкращими побажаннями: «Хай Бог береже тебе надалі від хвороб, прикросців і депресії та дає втіху в праці. А я здалеку до Тебе сер-

цем прихилюся (майже так писав колись наш Кобзар із-за Каспію, а я нескромно повторюю)» [10, с. 522]. Згодом, побажання молодим поетам також містить відсил до творів Т. Шевченка: «Дай же їм Боже, такої долі, якої просив наш Тарас: «Якщо доброї жаль, Боже, то дай злої, злої». <...> Тільки не тихого броду, яким у солодкій дрімоті бредє легіон поетів і поетиків. Щоб їхні змордовані душі висвітлили нові віхи на тернистій дорозі нашої культури» (16.01.1983) [10, с. 289].

В. Чорновіл, як свідчить його величезний епістолярій, вмів дивитися на світ крізь призму ремінісценцій, паралелей, образної характеристики, як-от у листі до сестри: «Останнім часом не раз задумуюся над тим, що якщо й виживу (бо скільки тих років неволі й термінів попереду – нікому не відомо), то України не побачу вже ніколи. Отой приїзд весною 79-го – то таки був останній. Так жаль, що тоді навіть на 2 – 3 години не пустили в Київ, бодай пройтися по Володимирській від Тараса до Володимира попри Софію й Золоті Ворота <...> Але все ж були квітучі сади, солов'їні переливи, Шевченкові стежки, мої віднайдені босі сліди по луках і ярах, мигнула стрічка Дніпра й золоті Лаврові верхи... Була Україна – «моя надія і омана, пісня недоспівана моя». І відразу ж згадується Шевченкове «Я так її, я так люблю мою Україну убогу» і Сосюрине «я так люблю тебе, Україно, що й сам не знаю, що кажу». Мабуть, по-справжньому можна збагнути, що таке Батьківщина, тільки будучи від неї так тривко й безперспективно відірваним. Найсильніші рядки про Україну (у тому числі моє улюблене «Мені однаково») Шевченко написав за її межами, коли не заважало, не зводило на співи споглядання її правічної краси» (2.03.1981) [10, с. 36 – 37]. Детальний опис уявної мандрівки із синами Кавказом, оскільки, зважаючи на ув'язнення батька, реальної здійснити не можливо, викликає у В. Чорновола асоціацію із віршем Т. Шевченка «А.О. Козачковському»: «Краєвиди нелагідна, суворі, чомусь виникає в уяві північна тундра, якась Колима чи Таймир. Дуже віє чужиною. Згадується, як Шевченко писав про казахські степи:

*І тут земля, і там земля,
Та тут не така:
Руда-руда, порепана,
А там – голубая.*

Мабуть, я трохи перебрехав, бо не маю під рукою «Кобзаря». Але про голубу землю там є точно, хоч, як відомо, земля голубою не буває. Такою її створила стужена за Україною Шевченкова уява» (7.10.1974) [с. 346. Т.4. кн.1]. Розповідь другові В. Петрову про свій родовід також мимоволі породжує паралелі із рядками Т. Шевченка: «А мы уж, как писал Шевченко «славних прадідів великих правнуки погані»... Могу предполагать, что отец или дед Стратона был гайдамакой, а его прадед ходил под штандартами «нерозумного сина» (Шевченко), т.е. Хмельницького. Но это уже домыслы, т.к. за спиной Стратона древо не просматривается» (23.04.1984) [10, с. 912].

Листи В. Чорновола виразно окреслюють його щирий, поглиблений інтерес не лише до художньої літератури, а й до історії, археології. Крізь призму сучасних історичних концепцій аналізує він важливі проблеми буття українського народу, викриває шовіністичні тенденції офіційної історії. Так, в одному із листів до рідних наводить розлогі міркування про ототожнення Київської Русі і Московської держави деякими російськими науковцями і зауважує: «Копай глибше, розривай високу могилу над Дніпром і там шукай «нашу государственность», бо «воно й було наше, а ми тільки позичали татарам на пашу... Нехай рие-розриває – *не свого шукає*» – півтораєста років тому відповів майбутнім лауреатам наш Пророк» (16.01.1983) [10, с. 277].

Як і інші феномени «невільницького епістолярію», листи В. Чорновола є певним свідченням екзистенційного ствердження людини в межовій, екстремальній ситуації. М. Коцюбинська, упорядниця епістолярної спадщини В. Чорновола, стверджує: «Про це писали не раз, але іноді таку життєву позицію сприймають у дусі примітивної загальної героїзації як суцільну патріотичну патетику, як ура-патріотизм, чужий зневірі, відчаю. Це не відповідає дійсності – є

тут і нотки зневіри, і відчаю, і чітке усвідомлення далеко не райдужних перспектив. Уся амплітуда «нормальних», не виняткових людських переживань і реакцій» [9, с. 20]. Дійсно, можна навести багато прикладів таких песимістичних настроїв, які інколи не давали спокою В. Чорноволу, особливо у листах до рідних: «Мабуть, навряд чи доведеться мені топтати рідну землю, не кажучи вже про «тихе життя». Жаль тільки, що коло мене стільки людей мучиться (пам'ятаєш Шевченків вірш із казематного циклу про матір Костомарова?). Махнули б ви на мене рукою абощо? Але все це я так собі, знічев'я» (18.09.1980) [9, с. 904 – 905].

Проте В. Чорновіл постійно боровся з такими настроями, намагався не занурюватися в них, а головний принцип, який безвідмовно діяв в усіх ситуаціях, на різних етапах життя, – постійна робота, яка сповнює навіть табірне життя сенсом, і «чітке самовизначення». «Однак вільним можна лишатися в усяких, навіть у найпринизливіших і найнелюдяніших обставинах (згадай Шевченка). Щоправда, то вже вільність внутрішня» (30.10.1968) [9, с. 232]. Вчиться також панувати над обставинами, запорукою майбутнього вважає «моральне самозобов'язання». Невипадково згадує зізнання Т. Шевченка в «Журналі» про те, що за час вимушеної солдатчини жодна риса в його внутрішньому моральному образі не змінилася [9, с. 719 – 720]. Окрім духовної спорідненості, єднає В. Чорновола з Т. Шевченком схожість життєвих доль, що надає йому можливість іронізувати над розмірковуваннями дослідника з приводу того, як могла ідилія «Садок вишневий коло хати...» з'явитися «у вогкому задушливому казематі». «Дурень старий! Думає, що найкращі рядочки про Батьківщину з'являються після ситого обіду в м'якому фотелі або після відкритих зборів у Спільці...» (13.04.1977) [9, с. 520]. Наведена цитата свідчить також про те, що В. Чорновіл був обізнаний із сучасними науковими і науково-популярними здобутками в галузі шевченкознавства.

Детальніше уявити розуміння В. Чорноволом значення постаті українського генія допомагає його лист до рідних, де наведені такі міркування: «Серед критеріїв, з якими я

підходжу до оцінки літ. явищ, є один ніби й простенький, але, гадаю, дуже надійний. Треба поставити запитання, з чим ми можемо вийти на світову арену, наприклад, до насиченого багатством і розмаїттям рідних літератур французького, англійського, німецького читача. Таку пробу витримують, гадаю, із наших дожовтневих авторів тільки Шевченко, Франко, Леся (драматургією), Коцюбинський, Стефаник і частиною творчості Кобилянська. Ще, може, почасти Винниченко. Усе інше: Мирний, Нечуй-Левицький і т.д. – це вже тільки для нас. А Квітка, Тесленко, Гребінка тощо – це вже навіть більше для історії літератури, ніж для сучасного читача. Як давні літописи, апокрифи й т.д.» (10.05.1974) [9, с. 296]. Саме тому твори «Кобзаря», на думку автора, посіли своє місце серед невмирущих надбань людської думки.

В. Чорновіл усвідомлював багатогранність творчості Т. Шевченка, розумів необхідність прочитання й увічнення його пам'яті, а також застерігав про небезпеку спотвореного сприйняття його постаті і доробку. У листі до сестри він зауважує: «Небезпека для вселюдської культури зростає, коли цю схибленість і потребу людського загалу до сприйняття величезного духовного вантажу людства у вигляді готових інформаційних блоків ставлять на службу минутих ідей і інтересів. Згадаймо, в які тільки кампанії не залучали впродовж останніх десятиліть Тараса Шевченка. Був він навіть борцем проти «куркульства як класу» або проти «космополітизму» й завжди – зятятим викривачем укр[аїнського] бурж[уазного] націоналізму. Хоч якраз він був і залишається нашим найбільшим націоналістом у справжньому значенні цього слова, не споганеному хижими приставками й епітетами. (Добре про Шевченка як н[аціоналі]ста написано навіть у статті більшовика Луначарського «Великий народний поет» до 100-річчя народження поета)» (23.09.1981) [10, с. 104]. Про таку тенденцію до заниження, приземлення величі Т. Шевченка, яку важко долати й нині, наголошував В. Чорновіл і під час обговоренні його творів, висунутих на здобуття Шевченківської премії (лютий 1996 р.): «Коли я через три роки повернувся до Києва, вернувся працювати

над дисертацією, бо ще в університеті взявся вивчати творчість Бориса Грінченка, до того заборонену, як і творчість Пантелеймона Куліша. Бачте, навіть у ХХ столітті, туди вже далеко в радянські часи, знайшли українських буржуазних націоналістів, ворогів народу і т.д. Та й Драгоманова тоді було заборонено і, по суті, усіх наших видатних діячів ХІХ століття. Могли б і Тараса Шевченка, але вже Тараса Шевченка ну ніяк не могли заборонити, його просто спотворювали, перекручували і т.д.» [8, с. 61].

Досить часто в епістолярії В. Чорновола принагідні міркування чи нотатки переростають у досить таки об'ємні тексти, що сам автор означає їх як «листовні статті». На особливу увагу в контексті нашої розвідки заслуговують розлогі (на чотирьох сторінках) поради сестрі Валентині щодо вибору теми для курсової роботи «Критики про Шевченка» (10.02.1968). Ґрунтовні поради щодо наукової роботи свідчать не тільки про прекрасну обізнаність В. Чорновола з цією темою, а й про щире бажання допомогти сестрі всіма можливими способами. Тому переконує не обирати сьогочасної критики (іронічна заувага: «Тема «Критик Кирилюк про Шевченка» не витримує критики» [9, с. 212]), а звернутися до М. Драгоманова, А. Луначарського, адже надалі такі теми можна буде розгорнути у цікаву дипломну роботу. «До речі, найлегший варіант курсової – узяти мою статтю «Грінченко про Шевченка». Вона роками валялася по журналах, потім я її ґрунтовно переробив для «Дуклі», але... Можна викинути звідти критику Добролюбова, стесати гострі кути – та й уся робота. Але не раджу – це лінія найменшого опору» [9, с. 215]. Ще не одноразово надалі під час листування буде здійснюватися обговорення курсової роботи, помітно, як це було необхідно В. Чорноволу («Листа до Валі не шкода – там в основному пустобрехство. Ось тільки одного жалко. Вона просила підказати їй тему курсової роботи з «Критики про Шевченка». Я там на кількох сторінках розгорнув критику критиків. Засвербіла рука щось ближче серцю писати» (20.02.1968) [9, с. 79 – 80]).

Скориставшись порадами брата, сестра Валентина не пішла «найлегшим» шляхом, а самостійно досліджувала погляди М. Драгоманова про Т. Шевченка. Дипломну роботу, також врахувавши його поради, присвятила літературознавчим дослідженням О. Білецького української літератури XIX ст. Варто наголосити на методологічному принципі літературознавчих праць В. Чорновола: пошуково-бібліографічної роботи, яку він завжди виконував ретельно і докладно. Наприклад, поради сестрі (20.04.1968) щодо курсової роботи свідчать про обізнаність із темою дослідження: «На жаль, мало що можу тобі зарадити. Я більше знаю деякі інші роботи Драгоманова про Шевченка, а цю тільки побіжно переглянув. Я думаю, ти вже розшукала чи у Франка, чи деінде думку, що явне приниження Драгомановим значення творчості Шевченка зв'язане було з боротьбою Драгоманова з примітивним вузьколобним українофільством, яке чіплялося за Шевченка, робило його прапором своїх хуторянсько-галушкових «змагань». Але це, звичайно, Драгоманова не виправдовує. Він дивився на Шевченка як на геніального самородка, не обшліфованого цивілізацією, і навіть протиставляв «необроблені» твори Шевченка високодосконалим поезіям Пушкіна. Тієї літератури, що Ти згадувала, гадаю, вистачить. Я не дуже радив Тобі цю тему, а тільки називав її як одну з цікавіших. Важко Тобі буде з цим упоратися» [9, с. 224].

Висновки. Таким чином, В. Чорновіл через усе життя проніс любов і повагу до свого славного земляка Т. Шевченка, з яким його єднала духовна спорідненість, спільність громадських і політичних поглядів. Аналіз літературної критики, реалізованої передусім в епістолярії, дає змогу говорити про критерії, етико-естетичні постулати, тематико-стилістичні уподобання В. Чорновола. Його величезний епістолярій містить значні за обсягом літературно-критичні зауваги, що співіснують з іншою тематикою, а також суцільні літературно-критичні «листовні статті» (за визначенням автора). Літературні ремінісценції і рефлексії із творів Т. Шевченка якнайтісніше пов'язані з усією подієвою та емоційною тканиною тексту. Привертають увагу не позбав-

лені інтересу принагідні думки про українську класику, зокрема і про місце і роль Т. Шевченка у процесі націєтворення. В. Чорновіл постійно цікавився літературою, працював над нею, що надавало йому можливості екзистенційного ствердження людини в межовій, екстремальній ситуації.

Список використаної літератури:

1. Деревінський В.Ф. В'ячеслав Чорновіл: дух, що тіло рве до бою. Харків : Віват, 2016. 496 с.
2. Главацький М.В. В'ячеслав Чорновіл: наук.-поп. вид. Київ : Вид. група КМ-БУКС, 2016. 141 с.
3. Деревінський В.Ф. В'ячеслав Чорновіл: журналіст, борець, державотворець : монографія. Тернопіль : Астон, 2013. 387 с.
4. Деревінський В.Ф. В'ячеслав Чорновіл. Нарис портрета політика : монографія. Тернопіль : Джура, 2011. 224 с.
5. Горинь Б. В'ячеслав Чорновіл – ініціатор створення УГС. Вітчизна. 2003. №7 – 8. С. 133 – 137.
6. Гаман В.В. Чорновіл: «Як брати обнімемося, але не скоро». Віче. 1997. №12. С. 92 – 93.
7. Чорновіл В. Літературознавство. Критика. Журналістики. Твори : у 10-ти т. / упоряд. В. Чорновіл; передм. В. Яременка, М. Коцюбинської. Київ : Смолоскип, 2002. Т. 1. 640 с.
8. Чорновіл В. «Правосуддя чи рецидиви терору?». «Лихо з розуму». Матеріали та документи 1966 – 1969 рр. Твори: у 10-ти т. / упоряд. В. Чорновіл. Київ : Смолоскип, 2003. Т. 2. 645 с.
9. Чорновіл В. Листи. Твори: у 10-ти т. / упоряд. М. Коцюбинська, В. Чорновіл. Київ : Смолоскип, 2005. Т. 4. Кн. 1. 990 с.
10. Чорновіл В. Листи. Твори: у 10-ти т. / упоряд. М. Коцюбинська, В. Чорновіл. Київ : Смолоскип, 2005. Т. 4. Кн. 2. 1068 с.

Summary. Martsenishko V. Shevchenkiana by Vyacheslav Chornovil. In the article, on the basis of numerous notes, correspondence, articles of the public-political figure V. Chornovil, an analysis of his Shevchenkians was made. The parallels between life, public and political views of T. Shevchenko and V. Chornovil, their spiritual affinity are accentuated. The analysis of literary criticism, implemented primarily in epistolary, makes it possible to speak about criteria, ethical and aesthetic postulates and thematic-stylistic preference of V. Chornovil. His letters to his wife Ateni Pashko and Valentuna's sister to poetess Galuna Gordasevich, a Ukrainian scholar and translator from Germany, Anna-Gali Gorbach, contain

significant literary criticisms that coexist with other subjects, as well as solid literary-critical «leaf articles» (by definition of the author).

Literary reminiscences and reflections from the works of T. Shevchenko are as closely related to the entire event and emotional fabric of the text. Interesting thoughts about Ukrainian classics, including the place and role of T. Shevchenko in the process of nation-building are not attracted by attention. The emphasis is on the combination of critically-journalistic and aesthetic analysis of V. Chornovil. It is believed that V. Chornovil was constantly interested in literature, worked on it, which was his inner need, helped to overcome various obstacles, withstand the pressure of non-freedom. V. Chornovil continues the traditions of true philological science, high professional ethics and love of words.

Key words: *T. Shevchenko, epistolary, journalism, article, review, reminiscence, quotation, creative heritage, historical memory.*

Одержано редакцією – 20.03.2019 р.

Прийнято до публікації – 13.05.2019 р.

УДК: 821.161.2 Череватенко

Ганна КЛИМЕНКО (СИНЬООК)

ШЕВЧЕНКІАНА ЛЕОНІДА ЧЕРЕВАТЕНКА

У статті окреслено роль Тараса Шевченка в долі і творчості Леоніда Череватенка, здійснено спробу компаративного аналізу світоглядно-естетичних і творчих орієнтирів обох митців, окремих аспектів їхніх біографій. Зосібна звернено увагу на такі точки дотику: Черкащина як географічний і культурний простір, походження письменників (козацько-селянські корені), концепція україноцентризму, мотив козацтва, образ степу як уособлення свободи, Гайдамаччина, феномен Богдана Хмельницького, постать Миколи Гоголя та